

Eessõna. Uuringu „Elust, usust ja usuelust“ taustast ja metoodikast

Eestlaste usulist identiteeti ja vaimseid praktikaid on viimase kolme kümnendi jooksul vaadeldud mitmete sotsiaal- ja religiooniuuringute abil. Nende uuringute seas paistab järjepidevusega silma küsitluste sari „Elust, usust ja usuelust“ (EUU), mille raames kogutud andmed moodustavad aluse ka käesoleva kogumiku artiklitele. EEU küsitlus viidi esmakordselt läbi dr Hans Hanseni initsiatiivil 1995. aastal ning seda on Eesti Kirikute Nõukogu tellimisel korratud iga viie aasta järel. 2020. aastal toimus uuringu kuues voor, mis annab võimaluse analüüsida eestimaalaste usuliste vaadete muutumist 25 aasta jooksul. Sedavõrd pika ajajoone, laia teemade spektri ning suure juhuvalimi (keskmiselt üle 1000 vastaja) tõttu on andmestik unikaalne nii Eesti kui ka rahvusvahelises kontekstis, pakkudes hõlmava ja põhjaliku religioonisotsioloogilise ülevaate eestimaalaste usulistest tõekspidamistest ja nende muutustest.

Uuringu küsimustik koosneb läbivalt kahest osast: esimene osa sisaldab baasküsimusi, mida korratakse iga vooru käigus, ja teine osa koosneb roteeruvatest küsimustest, mis keskenduvad konkreetsetel ajahetkel olulistele teemadele või kitsamatele uurimisprojektidele. Küsimustiku ettevalmistamisse on kaasatud erinevad huvigrupid ning lõpliku versiooni koostab Eesti Kirikute Nõukogu moodustatud ekspertkomisjon.

Nii 2020. aasta kui ka varasemate küsitlusvoorude andmed on kõigile vabalt kättesaadavad. Tänapäevaks on EEU andmeid kasutatud enam kui 60 teaduspublikatsioonis ning lisaks on koostatud kaks mahukat kogumikku, mis keskenduvad 2010. ja 2015. aasta tulemustele. Kuid teemasid analüüsimiseks on enamaks.

Andmete kasutamisel ja tõlgendamisel on oluline arvestada, et uuringu metoodika ja valimi moodustamise põhimõtted on aastate jooksul mõnevõrra muutunud. Seetõttu ei pruugi erinevate voorude andmed olla üksüheselt võrreldavad. Järgnev tabel kirjeldab iga küsitlusvooruga valimit ja kasutatud küsitlusmeetodit.

Aasta	Vastajate arv	Vastajate vanus	Küsitlusmeetod
1995	1551	16–70	postiküsitlus
2000	1092	16–70	postiküsitlus
2005	741	15–74	postiküsitlus
2010	1009	15–74	näost näkku intervjuu
2015	1011	15–74	näost näkku intervjuu
2020	1000	18 ja vanemad	veebi + postiküsitlus

Kolm esimest küsitlusvooru viidi läbi postiküsitlusena. Aastatel 2010 ja 2015 toimusid uuringud aga silmast-silma intervjuu vormis, kusjuures valimisse kaasati juhuvalimi meetodil 15–74-aastased Eesti elanikud.

2020. aasta uuringu meetodika kohaselt oli valimi aluseks rahvastikuregistrist tellitud juhuvalim, mis hõlmas 18-aastaseid ja vana- maid Eesti elanikke, kokku 10 000 kontakti. Valimi vastavust kontrol- liti elanike soo, rahvuse, vanuse ja maakonna proportsioonide järgi. Valimisse sattunutega kontakteeruti nii tavaposti kui ka e-posti teel, sõltuvalt sellest, kas e-posti aadress eksisteeris või mitte, ning paluti osaleda uuringus *online*-küsitluskeskkonnas. Üle 65-aastastele saadeti koju ka paberankeet, mille nad said soovi korral posti teel tagastada. Küsitlusperiood kestis 25.11.2020–31.12.2020, mille väl- tel õnnestus koguda umbes 95% eesmärgiks seatud 1000 vastusest. Alaesindatud vastajarühmadele saadeti meeldetuletuskiri, mis aitas saavutada soovitud 1000 vastajat, tagades piisava valimi ka elanik- konna alagruppide uurimiseks.

Üldistuste tegemiseks kaaluti andmeid vastavalt valimi aluseks olevatele proportsioonidele. Selliste veebiküsitluste puhul võib esi- neda nn valikuline osalemine (*self-selection bias*), mis antud juhul väl- jendus peamiselt kõrgharidusega vastajate üle-esindatuses. Seetõttu lisati andmestikku ka hariduse dimensioon, et tulemused oleksid populatsiooni suhtes esinduslikumad.

Eesti Kirikute Nõukogu plaanib „Elust, usust ja usuelust“ uurin- guga jätkata ning järgmine küsitlus peaks toimuma juba 2025. aastal.

Laur Lilleoja

Eesti Kirikute Nõukogu religioonisotsioloogia projektijuht